

Jak uchronić się przed plagiatem?

dr Aleksandra Nowak-Gruca

Samo pojęcie plagiatu w prawie nie jest zdefiniowane. Przez plagiat potocznie rozumie się najczęściej pewnego rodzaju kradzież intelektualną polegającą na przejęciu cudzych wysiłków intelektualnych

Prawnicy plagiatem nazywają przywłaszczenie sobie autorstwa cudzego dzieła i rozpowszechnianie go pod własnym nazwiskiem. Pamiętajmy jednak, że w świetle prawa autorskiego pewne działania, choć etycznie naganne, nie będą traktowane jako plagiat. Tytułem przykładu warto przypomnieć, że plagiatem nie będzie przywłaszczenie sobie pomysłu czy cudzej idei. Prawo autorskie nie chroni bowiem pomysłów, idei, koncepcji, nawet tych najbardziej twórczych i innowacyjnych. Podobnie plagiatem nie będzie inspiracja. W świetle reguł prawa autorskiego utwór inspirowany jest utworem zupełnie samodzielnym, który niezależnie od dzieła, z którego zaczerpnęliśmy motyw czy wątek, korzysta z ochrony prawnej. Plagiatem nie będzie też wykorzystanie cudzych elementów, które nie są chronione prawem autorskim. Ponadto pamiętać należy, że prawo autorskie dopuszcza też twórczość równoległą (paralelną). Zatem jeśli dwóch twórców zupełnie niezależnie od siebie stworzy podobne dzieła, będą one równolegle korzystać z prawnautorskiej ochrony. Niemniej jednak zdecydowana większość przypadków niepoświadczonych wykorzystania twórczych elementów cudzych utworów jest w prawie sankcjonowana. Przypomnijmy, że w przypadku plagiatu w prawie autorskim przewidziane są środki ochrony nie tylko na drodze cywilnej. Każdy bowiem, kto przywłaszcza sobie autorstwo albo wprowadza w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.

Wiemy już, że w przypadku plagiatu reguły odpowiedzialności cywilnej i karnej są dość surowe. Powstaje zatem pytanie, czy prawo rzeczywiście skutecznie zabezpiecza nas przed "plagiatowaniem"?

Nawet mało wnikliwa obserwacja rzeczywistości pozwala stwierdzić, że mimo różnych instrumentów ochrony prawnej wzornictwo, tak jak inne dziedziny sztuki czy nawet nauki i wiedzy borykają się z problemem kopiowania, naśladownictwa i plagiatów.

W roku 1977 niemiecki designer Rido Busse właśnie z powodu bezsilności związanej z problem nieuczciwego naśladownictwa wpadł na pomysł anty-nagrody Plagiarius. Rido Busse, który sam kilkakrotnie padł ofiarą plagiatorów, postanowił zwrócić uwagę opinii publicznej na problem podróbek i nieuczciwego czerpania zysków z naśladownictwa cudzych produktów. Tak zrodziła się idea nagrody przyznawanej "najlepszym" podróbkowiczom. Co roku "zwycięzcom" wręczane jest trofeum - czarny gnóm ze złotym nosem, który symbolizuje wielkie zyski, jakie piraci czerpią z tytułu nielegalnego kopiowania twórczości. Ceremonia wręczenia nagród odbywa się podczas międzynarodowej konferencji prasowej w Ambiente podczas targów dóbr konsumpcyjnych we Frankfurcie w Niemczech. Laureaci anty- nagrody Plagiarius muszą liczyć się ze sporym zainteresowaniem mediów i opinii publicznej. Ponadto wszystkie zgłoszone do tej anty-nagrody prace prezentowane są na specjalnej wystawie w Plagiarius. Niechlubni zwycięzcy mogą też liczyć na miejsce w Muzeum Plagiarius w Solingen lub na innych wystawach Plagiarius.

Poniżej kilka prac nagrodzonych kolejno w latach 2015, 2014 i 2013.

(rysunki 1 , 2, 3)

W tym miejscu warto zadać pytanie, które trapi nierzadko praktycznie każdego projektanta:

Jak ustrzec się przed plagiatem?

Prawo stwarza wiele możliwości, ale jak wiemy, nie wszystkie instrumenty prawne są wystarczająco efektywne. Z tego

względem wydaje się, że skuteczne zabezpieczenie się przed plagiatem wymaga wykorzystania wszystkich dostępnych środków, tych prawnych i nie tylko.

Przyjrzyjmy się teraz instrumentom ochrony prawnej dla szeroko rozumianej twórczości:

Prawo autorskie

W prawie autorskim chroniony jest utwór, rozumiany jako każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia. Ochrona prawnoautorska powstaje z mocy prawa, bez potrzeby dokonywania jakichkolwiek formalności. Niestety, jak już wielokrotnie podkreślałam, prawo autorskie nie chroni naszych pomysłów, idei czy koncepcji, dlatego nie zawsze ochrona wynikająca z tego prawa będzie dla projektanta wystarczająca. Ponadto w przypadku prawa autorskiego dla zabezpieczenia owoców swojej pracy koniecznie trzeba zadbać o zabezpieczenie autorstwa. W tym miejscu mogę polecić dwie proste i sprawdzone metody:

1. skorzystać z pomocy notariusza, który sporządza protokół z okazania utworu (notariusz urzędowo poświadcza osobę przedkładającą dany dokument oraz datę zdarzenia).
2. przesłać utwór do siebie pocztą (najlepiej listem poleconym w załakowanej kopercie, której nie należy przed ewentualnym sporem otwierać). Data stempla pocztowego jest tzw. datą pewną i taki list jest mocnym środkiem dowodowym w ewentualnym procesie sądowym.

Ponadto w Internecie możemy korzystać z różnych form zabezpieczania swoich materiałów, przykładowo możemy się posłużyć następującą formułą:

" © [**twoje imię/nazwisko/pseudonim**] 2015 "

Prawo cywilne

Ze środków ochrony prawa cywilnego możemy skorzystać w szczególności w przypadku, gdy ochrona wynikająca z prawa autorskiego okazała się niewystarczająca. Przywłaszczenie sobie autorstwa cudzego pomysłu czy metody twórczej może bowiem w niektórych przypadkach naruszać dobra osobiste twórcy.

Kodeks Cywilny nie zawiera definicji dóbr osobistych. Przyjmuje się, że są to pewne wartości niematerialne, ściśle związane z osobą ludzką, które dotyczą integralności cielesnej i psychicznej człowieka

Wartości te są na tyle istotne, że podlegają ochronie prawnej. Są nimi w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska. Projektant, którego dobro osobiste (twórczość) zostaje zagrożone cudzym, bezprawnym działaniem, może żądać zaniechania tego działania. W razie, gdy doszło już do naruszenia, może także żądać, aby osoba, która naruszyła jego dobro, usunęła skutki tego naruszenia, w szczególności aby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie (np. publikacja w prasie). Jeżeli w wypadku naruszenia szeroko rozumianej twórczości projektant poniósł szkodę majątkową, może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych (tj. poprzez zapłatę odszkodowania). Dodatkowo projektant, który doznał w takiej sytuacji krzywdy, czyli negatywnych odczuć psychicznych, może żądać zapłaty odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany przez nią cel społeczny.

Prawo własności przemysłowej

Przy okazji tematu ochrony prawnej projektu nie można zapominać o ochronie jaką dają nam regulacje prawa własności przemysłowej. Na bazie tej ustawy możemy skorzystać z ochrony przewidzianej dla wynalazków, względnie wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych czy znaków towarowych. Przypomnijmy zatem, że nowe i innowacyjne projekty mogą być chronione patentem, pod warunkiem, że są rozwiązaniem technicznym, nieoczywistym dla znawcy z danej dziedziny. Częściej jednak projekty mogą być chronione jako wzory przemysłowe.

Wzór przemysłowy jest nową i posiadającą indywidualny charakter postacią wytworu lub jego części, nadaną mu w szczególności przez cechy linii, konturów, kształtów, kolorystykę, strukturę lub materiał wytworu oraz przez jego ornamentację

Na wzory przemysłowe udzielane jest prawo z rejestracji. Ponadto projekt w określonych okolicznościach może też

skorzystać z ochrony jaka przysługuje dla znaku towarowego. Przypomnijmy, że znakiem towarowym może być każde oznaczenie, które można przedstawić w sposób graficzny (w szczególności wyraz, rysunek, ornament, kompozycja kolorystyczna, forma przestrzenna, w tym forma towaru lub opakowania, a także melodia lub inny sygnał dźwiękowy), jeżeli oznaczenie takie nadaje się do odróżnienia w obrocie towarów jednego przedsiębiorstwa od towarów innego przedsiębiorstwa. Ochrona wynalazków, znaków towarowych czy wzorów przemysłowych inaczej niż w prawie autorskim nie powstaje z mocy prawa. Dla powstania tej ochrony konieczne jest dokonanie zgłoszenia we właściwym urzędzie. Natomiast decyzja o udzieleniu nam prawa skutkuje powstaniem pewnej sfery prawnej wyłączności. W razie naruszenia, czyli wykorzystania naszego projektu bez naszej zgody, prawo własności przemysłowej przewiduje bogaty katalog roszczeń, a także środki ochrony karnej. Istotne jest, że w przypadku naruszeń nie będziemy musieli udowadniać autorstwa. Wystarczy, że powołamy się na przysługujące nam prawo: patent, prawo ochronne na znak towarowy czy prawo z rejestracji wzoru przemysłowego.

Dodatkowo w przypadku podrobienia, plagiatowania, naśladowania możemy też skorzystać z ochrony przewidzianej w ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, ale z uwagi na fakt, że zagadnienia te są dość obszerne, pozwolę sobie omówić jej szerzej w kolejnym artykule

Podsumowując muszę stwierdzić, że choć prawo przyznaje bardzo rozbudowany system mechanizmów ochrony twórczości, problem plagiatowania i nieuczciwego wykorzystywania owoców cudzej pracy wciąż pozostaje nierozwiązany. Akcje takie jak anty-nagrody Plagiarius słusznie zwracają uwagę opinii publicznej na problem, niestety podobnie jak prawo nie są w stanie skutecznie zapobiegać tego typu zjawiskom.

O Autorce:

dr Aleksandra Nowak-Gruca

Doktor nauk prawnych, rzecznik patentowy, adiunkt w Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. Specjalista z zakresu prawa własności intelektualnej oraz zarządzania wiedzą. Prowadzi wykłady dla aplikantów, prelekcje oraz szkolenia dla instytucji i biznesu. Autorka licznych publikacji naukowych i popularnych w dziedzinie ochrony własności intelektualnej.